

VIRTUELNI SVIJET: ILUZIJA ILI SIGURNO UTOČIŠTE ZA DJECU I ADOLESCENTE

Dajana Bašić¹, Elvir Ibeljić²

¹Univerzitet PIM, Filozofski fakultet, despota Stefana Lazarevića bb, 78 000 Banja Luka Bosna i Hercegovina, dajana1.basic@gmail.com

²Javna srednja škola elektrotehnike i mašinstva Lukavac, 75300 Lukavac, Bosna i Hercegovina, elvir_ib@yahoo.com

Corresponding author: Dajana Bašić, University PIM Banja Luka, Faculty of philosophy, despota Stefana Lazarevića bb, 78 000 Banja Luka, Bosnia & Herzegovina, espedagog@gmail.com

SAŽETAK

Ovaj rad istražuje iskustva djece i adolescenata u vezi sa sigurnošću i nasiljem u virtuelnom svijetu, na osnovu podataka prikupljenih putem fokus grupa u kojima je učestvovalo 110 učesnika uzrasta od 6 do 18 godina. Učesnici opisuju svoju svakodnevnu upotrebu digitalnih tehnologija, ističući probleme kao što su nepoštovanje privatnosti, izloženost nasilnom sadržaju, posjećivanje pornografskih web stranica i seksting. Djeca često izvještavaju da se osjećaju sigurno u virtuelnom okruženju, dok istovremeno priznaju da dijele lične podatke, pristupaju neprikladnom sadržaju i konzumiraju nasilje kao zabavu. Rezultati ukazuju na to da virtuelni svijet sve više postaje prostor bez jasnih granica, gdje su rizici maskirani interaktivnošću i zabavom. Studija ukazuje na hitnu potrebu za sistemskim obrazovanjem o digitalnoj sigurnosti i implementacijom jasnih smjernica za korištenje interneta među djecom i adolescentima.

Ključne riječi: djeca, adolescenti, sigurnost, ekrani, nasilje.

UVOD

Ekrani su postali neizostavan dio svakodnevnog života djece i adolescenata. U posljednjim decenijama, nagli razvoj digitalnih tehnologija drastično je promijenio način na koji mladi komuniciraju, uče i razvijaju se. Iako digitalni alati i online sadržaji mogu imati značajne prednosti – poput brže dostupnosti informacija i novih oblika obrazovanja – sve češće se ukazuje na ozbiljne zabrinutosti u vezi sa njihovim negativnim uticajem na psihološki, emocionalni i socijalni razvoj djece i adolescenata.

Poseban razlog za zabrinutost predstavlja izloženost djece sadržajima koji normalizuju nasilje, potiču sexting, seksualizaciju i objektivizaciju, te narušavaju osjećaj sigurnosti u virtuelnim prostorima. Platforme društvenih mreža često služe kao mjesto gdje maloljetnici dolaze u kontakt sa seksualno eksplicitnim sadržajima, neprimjerenim porukama, ali i vršnjačkim i digitalnim nasiljem. Fenomeni poput sekstinga, online predatorstva i dijeljenja neprimjerenih fotografija bez pristanka postaju sve češći oblici narušavanja ličnog integriteta i sigurnosti djece i adolescenata.

Kroz strukturisane razgovore, dobijeni su autentični stavovi, iskustva i razmišljanja djece o tome kako doživljavaju sopstvenu sigurnost u digitalnom okruženju, kako percipiraju nasilje i da li ga uočavaju, sa kakvim sadržajima se susreću i kako ti sadržaji utiču na njihovo ponašanje, emocije i doživljaj sebe, ali i drugih.

Rezultati su pokazali da su djeca i adolescenti nerijetko izloženi seksualizovanim i nasilnim sadržajima, te da često ne posjeduju dovoljno znanja i podrške da se adekvatno zaštite ili da prepoznaju granicu između privatnog i javnog u digitalnom prostoru. Seksting se nerijetko percipira kao "normalan" oblik komunikacije, a koncept pristanka i posljedica dijeljenja intimnih sadržaja ostaje nedovoljno shvaćen među mlađim uzrastima.

Ovim radom nastoji se skrenuti pažnja na potrebu za sistemskom podrškom, edukacijom i regulacijom kada je u pitanju digitalna sigurnost djece i adolescenata. Neophodno je razvijati alate i programe koji će pomoći mladima da razviju kritičko mišljenje, digitalnu pismenost i vještine

Bašić, D. i Ibeljčić, E. (2025). Virtualni svijet: Iluzija ili sigurno utočište za djecu i adolescente. *STED Conference 14(2)*, 379-386.

samokontrole, ali i ojačati kapacitete roditelja, nastavnika i donosilaca odluka da prepoznaju i odgovore na rizike koje digitalni svijet nosi.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U ovom istraživanju korištena je tehnika fokus grupe. Riječ je o kvalitativnoj metodi istraživanja kroz koju moderator može da dođe do određenih stavova, mišljenja, ali i uvjerenja ispitanika o navedenoj temi. Fokus grupa teži slobodnoj formi grupnog intervjua, kroz razgovor u najčešćem slučaju između šest do 12 osoba. U psihologiji metod fokus grupe postaje popularniji i koristi se sve više kao izvor relevantnih podataka koji se ne mogu prikupiti kvantitativnim metodama, jer ova metoda uključuje prikupljanje detalja, specifičnih primjera kao i mogućnost sprovođenja istraživanja na djeci koja nemaju još razvijenu sposobnost čitanja i pisanja.

Cilj istraživanja

Ovim radom cilj je da se istraži kako savremene tehnologije utiču na narušavanje sigurnosti i povećanje nasilja, sextinga, objektivizacije i seksualizacije djece i adolescenata u virtuelnom svijetu.

Učesnici

U ovom istraživanju je učestvovalo 110 djece i adolescenata od šest do 18 godina, koji su raspoređeni u 13 fokus grupa. U istraživanju je učestvovalo 55 osoba ženskog pola i 55 muškog pola, od čega je 73 osnovnoškolskog uzrasta, a 37 srednjoškolskog uzrasta. Grupe su formirane na dva načina: stepen uzrasta učesnika (učesnici su bili istih godina ili godinu razlike) i stepen aktivnosti. (učesnici su bili djeca i adolescenti koji su aktivni i neaktivni u vannastavnim aktivnostima).

Postupak prikupljanja podataka

Postupak prikupljanja podataka zasnivao se na posmatranju verbalnog i neverbalnog ponašanja grupe djece i adolescenata. Sprovedeno je istraživanje u prostorijama četiri škole (dvije osnovne i dvije srednje), a učesnici fokus grupe su učenici istih. Grupe u kojima se provodilo istraživanje podrazumijevalo je učešće djece i adolescenata koji imaju od šest do 18 godina uz pismenu saglasnost roditelja ili staratelja.

REZULTATI I DISKUSIJA

Sigurnost

Učesnici fokus grupa navode da komuniciraju sa osobama koje ne poznaju, a to najviše čine kroz igrice i tako stvaraju svoju virtuelnu socijalizaciju. Takođe, naznačavaju da svoje virtuelne prijatelje nisu upoznali uživo, pojedini bi voljeli, ali nemaju priliku, jer žive u drugoj državi.

Kada govorimo o sigurnosti na društvenim mrežama, učesnici navode da ne prihvataju zahtjeve osoba koje ne poznaju, te ne komuniciraju sa takvima. Manji broj njih ističe da imaju otključane profile, te da može da ih prati ko god želi.

- “Ako se meni sviđa neka fotografija, objaviću je. Nije me briga što postoji rizik da je neko zloubotrijebi. “ - navodi ispitanik (16 godina)
- Sa druge strane, djeca navode drugačije. ” Volim Snapchat zbog svih onih zanimljivih filtera. Uslikam se, pogledam, ali ne šaljem nikad nikome. Objasnili su mi mama i tata da to može da bude opasno. ” - navodi učesnik (10 godina)
- “ Kad smo bili na utakmici, nagovarali su me da robotu sa Snepa pošaljem svoju sliku. Jako malo mi je falilo, to je velika masa djece, uticaj je ogroman, ali nisam poslao. Djeca misle da nisu face, ako ne urade ono što traže drugi, a u stvari ne znaju da im baš to može doći glave.” - navodi učesnik (10 godina)

Kada govorimo o sigurnosti, učesnici fokus grupe takođe navode da virtuelni svijet često zna da bude nesigurno mjesto, pogotovo za osobe koje imaju niži stepen medijske pismenosti i opreznosti. Navode da su ljudi često akteri prevare, gdje se iskoriste lični podaci obično kroz neke

nagradne igre, ulazak na nepoznate linkove, što se manifestuje krađom podataka ili novca. Takođe, učesnici fokus grupe su navodili da uglavnom ne bi otišli da upoznaju uživo osobe koje su upoznali kroz virtualni svijet, dok drugi smatraju drugačije: "Imam druga kog sa upoznao preko igrica. On je iz Sarajeva i upoznali smo se. Desilo se da sam tamo i javio sam mu se, pa sam otišao sa svojim da se upoznam." - navodi učesnik (18 godina)

- "Mom bratu je skoro hakovan nalog i koristili su njegov profil da šalju loše poruke drugima. Sve je prijavljeno policiji, ali nisu uspjeli da otkriju ko stoji iza tog." - navodi učesnik (13 godina)

Adolescenti navode i da je danas prisutan trend tzv. "dijeljenja profila" između partnera, gdje navode sljedeće: "Danas mladi parovi dijele profile međusobno, tačnije imaju ih prijavljene na oba telefona. Onda se jedno od njih javi sa profila ovog drugog, a osoba koja je sa druge strane komunikacije, uopšte ne zna ko joj se javio. Uglavnoj taj drugi partner ne zna za to, poruke se odmah brišu i drugi partner to ne shvati." - navodi učesnica (14 godina)

Adolescenti navode da konstantno objavljivanje sadržaja na društvene mreže više i nije toliko trend. "Mnoge osobe ne žele da objave post, jer on ostaje na feed-u. Radije postavljaju story koji nestane za 24h." - navodi učesnik (16 godina)

Pozakatelj da virtualni svijet može da bude i veoma nesigurnosti mjesto jeste i sljedeće: "Znajte vjerovatno da su otkrivene Telegram grupe, gdje se dijele nage fotografije djevojčica. Nikad ne znate ko je iz vaše okoline u toj grupi i kako vas može fotografisati bez vašeg znanja, ne mora biti naga fotografija, dovoljno je da ima određenu dozu provokativnosti. Sumnjam na par osoba koje poznajem da su u tim grupama, ali nema neki dokaz. Često su znali da opravdavaju osobe koje su u tim grupama, navodeći da su djevojke krive što se tako obuku i izazovu nekog da ih fotografiše. Meni je najgore što postoje ženske osobe koje ulaze u te grupe, podržavaju i gledaju ta ponižavanja." - navodi učesnica (17 godina)

- "U školi ima dječak kog znam, on uvijek tako šalje te nage fotografije koje dobije ili pronađe. To je njima zabavno. Neki šalju svoje slike da se pokažu, neki skinu sa interneta." - učesnik (13 godina)
- "Naš drug je u 5. razredu poslao tako takvu sliku, to se proširilo dalje i onda je došlo i do učiteljice." - navodi učesnik (12 godina)
- "Navode kako ti vršnjaci obično u takvim situacijama budu odbačeni od grupe i ismijavani."
- "Naš problem je što uvijek mislimo da se to neće nama desiti i sa takvim razmišljanjem nismo dovoljno oprezni u virtualnom svijetu." - navodi učesnik (16 godina)
- "Sjećam se kako je u osnovnoj školi još napravljena grupa u kojoj je ismijavana i vrijeđana jedna djevojka. Nisam željela da budem dio tog, jer ne bih nikad nekom radila ono što ne želim da meni neko radi. Pravili su mimove sa pogrđnim tekstom i to slali dalje. Ta djevojka je srećom bila jaka i to nije negativno uticalo na nju, ali na njemu porodicu jeste, jako teško su se nosili sa tom situacijom. To nije bilo samo online nasilje, prelivalo se i u stvarni život. Znali su nekada i da je tuku. Škola je bila upoznata sa problemom i djevojka je prebačena u drugo odjeljenje, tada se smirila situacija." - navodi učesnica (17 godina)

Još jedan pokazatelj da djeca nekad nisu svjesna svih opasnosti u virtualnom svijetu jeste i sljedeća situacija: "Jednom mi je neka osoba poslala zahtjev, prihvatio sam i počele su da mi stižu poruke i fotografije koje nisu lijepe." - navodi učesnik (11 godina)

Dok se drugi učesnik (11 godina) navodovezuje na sljedeći način: "Nije mi se to nikad desilo, ali ako se desi trebamo screenshotovati, to nam je objasnila nastavnica informatike. Onda možemo prijaviti i zaštititi sebe."

Takođe, pojava koja ozbiljno može da naruši sigurnost djece i adolescenata na društvenim mrežama, jeste dopisivanje sa Robijem - robotom koji kako djeca govore "živi u Snepu". To je zapravo robot sa kojim mogu da se dopisuju na društvenoj mreži Snapchat napravljen kroz vještačku inteligenciju i kako djeca navode on ima odgovore na sva pitanja. "Nekad mu pišem, zanimljivo je i odgovara odmah. Nekad ga pitamo šta znači nešto što smo negdje čuli, pitamo ga i o njemu npr. gdje živi, ko je, postavlja i on nama pitanja, možemo tražiti savjet od njega." - navode učesnica uzrasta devet godina

- “Diskord ima super zajednice za igrice, ali isto tako i puno onih sa mračne strane servera, gdje se šalju neprimjerene slike djece. Te grupe su privatne, treba neko da pošalje link da biste mogli da uđete. Nisam nikad u to ulazio, to jeste negativna stvar virtualnog svijeta i smatram da bi te aplikacije trebale da grade politike rada ka ekstermin korisnicima.” - navodi učesnik (12 godina) te se nadovezuje: “Virtualni svijet nekad može da donese i neko traumatsko iskustvo ili pogrešno naučeno ponašanje.” Govoreći o mnogim opasnostima, nadovezao se da mnogi ulaze na pornografske sajtove možda i iz informativnih razloga: “Nekad se mora naučiti nešto o seksualnosti ljudi i o tom šta je seksualni odnos. Uzeo sam udžbenik iz biologije za 9. razred, tamo je to objašnjeno. Nije detaljno, ima jedna slika, ali je zamučena.”

Učesnik jedne od fokus grupa (12 godina) navodi kako veliku opasnost po djecu predstavlja YouTube kids, koji svi posmatraju kao nešto bezopasno. “Skoro sam gledao dokumentarni film Mračna strana YouTube kids-a, koji govori o svemu opasnom i neprimjerenom. Često se na YT kids-u izbacuju videi sa nekim junacima iz crtanih filmova, ali u potpuno neprimjerenim radnjama i scenarijima, a sve to zbog zarade.” - navodi učesnik (12 godina)

Nasilje

Adolescenti ističu kako je prisutna velika količina verbalnog i sajber nasilja kroz virtualni svijet. Često blokiraju profile koji im šalju uvredljiv sadržaj ili komentarišu na takav način njihove objave. Takođe, navodi se kako mnoge osobe ne znaju kako da reaguju u ovakvim situacijama.

- “Doživio sam da mi neko vrijeđa članove porodice kao i mene i da mi šalje uvredljive poruke. Blokirao sam taj nalog i više se nije ponavljalo.” - ističe učesnik (16 godina)

Učesnici fokus grupa naznačavaju kako se danas često dešava da je neko predmet ismijanja i vrijeđanja u prepiskama, čak i grupama. Ponekad se napravi grupa u kojoj je predmet komunikacije osoba koja nije član te grupe i tu se ta osoba vrijeđa i komentariše. Takođe, učesnici navode da se lošije osjećaju kada su predmet ismijavanja, a kada su oni uključeni u nešto tako, to se ponekad doživljava kao vid zabave.

- “Smatram da su savremene tehnologije u velikoj mjeri kod mnoge djece probudile veću količinu agresivnosti i zato je više nasilja, jer je sve postalo normalno.” - navodi učesnik (17 godina).
- “Poznate ličnosti su još više izložene govoru mržnje, jer je veća pažnja usmjerena na njih, ali do se dešava i nama.” - navodi učesnica (16 godina).
- “Recimo dešava se u komunikaciji između momka i djevojke da jedna strana uporno odbija drugu npr. djevojka momka, ne uspostavi se neka veza između njih i taj momak najstrašnije izvijeđa djevojku, samo zato jer mu je rekla ne.” - navodi učesnica (17 godina). Takođe, učesnici navode da mladi ljudi sad i ne kriju svoj identitet i da će bez bilo kakve nelagode širiti uvredljive komentare na društvenim mrežama: “Desi se da neko napiše ispod fotografije ružna si, glupa si. Osobe obično brišu te komentare, blokiraju profil zavisi od osobe do osobe.” - navodi učesnica (18 godina).

Učesnici fokus grupa ističu da je nasilje veoma prisutno i kroz Viber grupe razreda ili grupe koje se namjenski prave da bi se neko “prozivao”. “Jednog drugara iz razreda su dvojica vrijeđali. Postavljale su se ružne njegove slike i pravili su se mimovi. Uzmu njegovu sliku za naljepnicu ili meem, a iznad obavezno ubaci neki komentar npr. Jesi li pio vode danas? Glup si. Ako je naljepnica, to se napravi pomoću Rakuten Vibera, to postave na market naljepnica i onda može da ih preuzme bilo ko, ne samo kreator. On je to pokazao mami, mama je došla u školu i onda su to riješili.” - navode učesnici (12 godina)

Seksualizacija i objektivizacija

Seksualizacija čovjeka kroz virtualni svijet je veoma prisutna, a to ističu i učesnici fokus grupe. U velikoj mjeri se objavljuju provokativne fotografije, kroz koje je cilj da se istaknu obline i

mišići i tako zadobije pažnja šire zajednice. Nerijetko se dešava da adolescenti šalju vlastite seksualne fotografije, a kao razlog navode potrebu da udovolje parteru i njegovim/njenim zahtjevima.

Ipak učesnici smatraju da sebe znatno više seksualizuju i objektivizuju osobe koje imaju i finansijsku korist od toga i na taj način se teže zaustavljaju i ne posmatraju to kao nešto dobro ili loše, nego kao vid zarade.

Pak sa druge strane, učesnici su svjesni da mnoge osobe danas seksualizuju i objektivizuju sebe zbog vlastite nesigurnosti i želje za pažnjom, što daje u korisnicima tog online sadržaja stvara uvjerenje da nisu dovoljno dobri, jer su te osobe sa druge strane ekrana "savršene". - navodi učesnica (17 godina)

"Često se zna desiti da se u društvu komentariše neka djevojka, odnosno njene obline i da drugi u društvu odmah znaju o kome je riječ, ne mora se izgovoriti njeno ime." - navodi učesnica (18 godina)

"Postavljaju se parametri kako neko treba da izgleda, to ponekad ode u krajnost i poznajem djevojke koje su tako razvile anoreksiju ili bulimiju." - navodi učesnica (18 godina)

Kroz razgovor na fokus grupama, učesnici ističu da se danas mnogo dešava tzv. sexting, tj. slanje nagih fotografija kroz online kanale komunikacije, jedna učesnica je odlučila da podijeli svoje lično iskustvo, a ono glasi: "Bila sam dijete, imala sam 14 godina i to je bilo uzajamno, gdje je on meni slao, a ja njemu. On je poslao dalje, a ja nisam. Kad sam shvatila šta sam uradila i šta se desilo, nazvala sam mamu i rekla šta se desilo. Srećom imam otvoren odnos sa svojim. Zajedno sa mamom i tatom sam otišla u policiju. Tu sam saznala sve kako se kome slalo, gdje sam shvatila da mi mnogi nisu prijatelji i da su mi radili iza leđa. Prošlo je i naučila sam lekciju. To ne bih ponovila zbog neugodnosti koju sam doživjela, ali imam i mlađu sestru i nisam željela kad ona dođe u školu da joj neko kaže, e ti si njena sestra. Sama sam prošla kroz taj proces, dobra stvar iz tog je što sam stvorila sebe, svoje samopouzdanje sam digla i bila sam svjesna okej, uradila sam to, ali idem dalje, mnogi propadnu. Znalo se desiti da neko uperi prst u mene i kaže, eno je. Da, eto me i šta ćemo sada, to sam odgovorila jednoj osobi. Ljudi su očekivali da ću se povući, ali znala sam da od toga nemam ništa." - navodi učesnica fokus grupe (17 godina)

Učesnici se nadovezuju na ovu ispovijest, te navode da je veoma bitno da neko ostane stabilan i traži podršku.

Sa druge strane, tzv. sexting je u uzrastu rade adolescencije postavio vrsta trenda i zabave, a učesnici fokus grupa navode sljedeće: "Vjerujte da se danas te fotke samo onako šalju i kad se ne traže." - navodi učesnica (14 godina) "Nage fotografije su se počele slati svima, ne samo jednoj osobi sa kojom je taj neko u vezi. To je postala zabava i vid humora." - navodi učesnik (13 godina). Učesnici fokus grupa navode da su svjesni da ta zabava nekad ode predaleko i da to ne podržavaju, a jedan od primjera koji su naveli je sljedeći: "Puno takvog sadržaja se šalje u grupe na Discordu. Tu nije potreban pravi identitet, možete da se zovete kako želite. Tako je jedan YouTuber na Discordu maloljetnicima slao nage fotografije, eksplicitne videoe. Problem je što postoje takve platforme, gdje nisu potrebni lični podaci i jako je teško otkriti ko stoji iza naloga." - navodi učesnik (13 godina).

"Drug je u grupu našeg razreda, mi smo 6. razred, poslao neku sramotnu fotografiju. Zna se to desiti." - navodi učesnica (11 godina), a druga učesnica istog uzrasta se navodovezuje: "Kada smo bili kod učiteljice, kada smo bili u školi u prirodi na Jahorini, znam da su neki dječaci to gledali i slali." Na pitanje šta misle zašto to nije dobro za njih, odgovaraju sljedeće: "Može da sazna učiteljica, biće problema, dobićemo sniženo vladanje, a i djeca smo, ne treba da gledamo nešto tako." Ova tvrdnja potvrđuje da ovaj uzrast još uvijek nema razvijeno kritičko mišljenje, nego zaključuju na konkretnom nivou, a konzumiranje ovakvog sadržaja onda ima još štetniji efekat po njih.

Određena grupa učesnika ističe da ne osjeća saosjećajnost niti pruža podršku osobama koje prolaze kroz težak period usljed razotkrivanja slanja nagih fotografija. "Dešava se da djevojka momku pošalje sliku, on pošalje drugu, drug svom drugu i to se tako širi. Dešava se često, kad tad dođe do škole i roditelja. Te osobe prožive svašta, budu loše, ali nije mi ih žao. Baš me briga, ne zanima me. Ovaj ko dijeli, on je kao faca, još mu drugi govore hvala brate, kad im pošalje. Ne

možeš to sebi uraditi. Ko želi pažnju, neka je traži na drugi način. Ljudi postaju baš nisko moralni.” - isticalo je nekoliko učesnika uzrasta od 14 do 15 godina

Takođe, učesnica fokus grupe (12 godina) navodi sljedeće: ” Na TikToku imate preporuke kako neko treba da izgleda i koliko ima kg. Npr. osoba koja je visoka 160 cm treba da ima oko 45kg.” Na pitanje, da li su to vidjeli na profilima nekih doktora ili nutricionista, učesnici odgovaraju da su to neki sasvim obični profili.

Adolescenti su svjesni da se u velikoj mjeri danas ljudsko tijelo seksualizuje i objektivizuje, ali isto tako ističu da mnogi odolijevaju tim trendovima. “ Znam ko sam, nema potrebe da me neko posmatra kroz moje obline i ne želim da to potenciram na društvenim mrežama. ” - navodi učesnica (14 godina).

- “ Danas se slike puno fotošopiraju, a sve zbog pažnje i da bi neko rekao u kako dobro izgleda. Ta iluzija se sruši čim se ta osoba vidi na hodniku škole, gdje se vidi da ne izgleda kao na fotografiji. ” - navodi učesnica (15 godina).
- “ Korištenju Photoshop-a su mnogo doprinijele poznate ličnosti, posebno žene, koje time pokazuju i svoju nesigurnost i veoma nisko samopouzdanje. Ne kažem popravim i ja svjetlost, boje, ali ne mijenjam lični opis. ” - navodi učesnica (18 godina).

ZAKLJUČCI

Zaključuje se da djeca i adolescenti koriste ekrane na pozitivan, ali i negativan način, sastavni su dio njihovog života, a veoma često ne postoji granica između stvarnog i imaginarnog svijeta, te se ovi međusobno integrišu. Baš zato, povećan je stepen nasilja, narušene sigurnosti, sextinga, seksualizacije i objektivizacije kroz ekrane.

Istraživanje u sklopu fokus grupa je pokazalo da djeca i adolescenti često nisu svjesni opasnosti koje postoje u virtualnom svijetu, jer ga često poistovjećuju sa realnim, te tako rijetko vode računa kakve privatne informacije i fotografije dijele, prihvataju razne kolačiće na sajtovima, dijele vlastiti otisak prsta za zaključavanje telefona i komuniciraju sa nepoznatim osobama, a pojedini se čak i upoznaju, što pozitivno kolerira i sa drugim svjetskim istraživanjima. Istraživanje pokazuje da djeca i adolescenti koji komuniciraju s nepoznatim osobama na internetu mogu postati meta cyberbullying-a ili drugih oblika online zlostavljanja, a ponekad i žrtve pokušaja seksualne manipulacije. (Kowalski, 2013) Takođe, istraživanja sugerisu da djeca često nemaju razvijenu vještinu kritičkog razmišljanja u vezi s informacijama koje nalaze na internetu, što ih čini osjetljivim na lažne vijesti, prevarante i druge oblike internetskih prijetnji. (Levine, 2017)

Ipak, ne razmišljaju svi tako. Pojedini učesnici su istakli da ne objavljuju svoje fotografije na društvenim mrežama, ne komuniciraju sa nepoznatim osobama i bitne razgovore sa vršnjacima ostavljaju za uživo komunikaciju. Međutim, mnogi adolescenti imaju veliku dozu povjerenja u virtualnom svijetu, toliko da dijele svoje eksplicitne fotografije. Najmlađi zabilježeni uzrast, koji je slao svoje nage fotografije, a poznaju ga učesnici fokus grupe, uradio je to u 5. razredu osnovne škole. U istraživanju je navedeno iskustvo adolescentkinje od 17 godina, koja je podijelila svoju priču o ovoj temi. Društvo često ovu problematiku posmatra veoma površno i razgovor sa djecom počinje i završava se sa sljedećim: ”Sramota je.” Mimo osjećaja srama, prilikom dijeljenja intimnih fotografija sebe ili drugih, dijete ili adolescent će se suočiti sa nizom posljedica. Istraživanje rađeno u Libanu ukazuje na to da djeca i adolescenti koji šalju nage fotografije mogu doživjeti emocionalne posljedice, kao što su stid, anksioznost i depresija, posebno ako slike budu širene ili korištene protiv njih. Osim toga, djeca mogu osjećati krivnju i nesigurnost zbog svog ponašanja. (Ybarra, 2004) Američko istraživanje pokazuje da djeca koja postanu žrtve cyberbullyinga, uključujući slučajeve gdje su njihove privatne slike podijeljene bez njihovog pristanka, često pate od smanjenog samopouzdanja, niskog samopoštovanja, i povećane socijalne izolacije. (Kowalski, 2013) Studija iz Amerike ukazuje da su djeca koja šalju nag sadržaj često izložena većem riziku od daljnje eksploatacije, uključujući seksualno iskorištavanje, prijetnje i manipulacije od strane odraslih predatora koji ciljaju na ranjivost mladih. (Michell, 2012) Međutim, učesnici fokus grupa navode kako se nage fotografije nekada šalju, ne radi pažnje i dodvoravanja drugoj osobi, nego radi zabave i to bilo kome. Istraživanje iz 2021. godine pokazuje da kada se sexting koristi kao

Bašić, D. i Ibeljić, E. (2025). Virtualni svijet: Iluzija ili sigurno utočište za djecu i adolescente. *STED Conference 14(2)*, 379-386.

sredstvo zabave, to može ukazivati na to da adolescenti ne prepoznaju ozbiljnost svojih postupaka i da imaju poteškoće u razumijevanju emocionalnih posljedica takvih djela, ali i postojanje tendencije ka poremećaju emocionalne regulacije. (Fletcher, 2021)

Društvene mreže su sa sobom donijele život u eri objektivizacije i seksualizacije čovjeka, te tako tim opasnostima podliježu i djeca i adolescenti, naročito osobe ženskog pola. Učesnici u fokus grupama ističu kako je danas veoma bitno kako neko izgleda, da postoje parametri koliko trebamo da imamo kg, kakve obline i mišiće. Mnogi navode da su svjesni ko su, te da ne teže utopijskoj savršenosti koje serviraju poznate ličnosti, ali i isto tako navode da mnoge djevojčice same sebe seksualizuju kroz provokativne objave, koje su nerijetko uređene u Photoshopu kako bi dobile pažnju i divljenje. Istraživanja dokazuju da seksualizacija na društvenim mrežama dovodi do težnje ka nezdravim fizičkim idealima (Fardouly, 2015), smanjuje samopouzdanje i samopoštovanje (Levine, 2009), te povećava mogućnost stvaranja anksioznosti, depresije (Fink, 2017) i moguća seksualno rizičnih ponašanja (Mitchell, 2007).

DECLARATIONS OF INTEREST STATEMENT

The authors affirm that there are no conflicts of interest to declare in relation to the research presented in this paper.

LITERATURA

- Fardouly, J., Diedrichs, P. C., Vartanian, L. R., & Halliwell, E. (2015). Social comparisons on social media: The impact of Facebook on young women's body image concerns and mood. *Body Image, 13*, 38-45.
- Fink, E., & Berenson, K. (2017). Instagram and the impact of social media on adolescent mental health. *The Journal of Adolescent Health, 60*(6), 642-644.
- Fletcher, A., & Bingham, R. (2021). Sexting, self-esteem, and emotional well-being in adolescents. *Journal of Youth and Adolescence, 50*(6), 1152-1165.
- Kowalski, R. M., & Limber, S. P. (2013). Psychosocial, academic, and health-related outcomes of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health, 53*(1), S13-S20.
- Levine, M. (2017). Teenagers, Social Media and Privacy. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 20*(6), 385-391.
- Levine, M. P., & Murnen, S. K. (2009). Everybody knows that mass media are/are not [pick one] a cause of eating disorders: A critical review of the evidence for a causal link between media, negative body image, and disordered eating in females."
- Mitchell, K. J., Finkelhor, D., & Wolak, J. (2012). Victimization of youths on the Internet. In *The Victimization of Children* (pp. 1-40). Routledge.
- Mitchell, K. J., Ybarra, M., & Finkelhor, D. (2007). The relative importance of online victimization in understanding depression, delinquency, and substance use. *Child maltreatment, 12*(4), 314-324.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggression among youth. *CyberPsychology & Behavior, 7*(2), 197-204.

THE VIRTUAL WORLD: ILLUSION OR SAFE HAVEN FOR CHILDREN AND ADOLESCENTS

Dajana Bašić¹, Elvir Ibeljić²

¹PIM University, despota Stefana Lazarevića bb, 78 000 Banja Luka, Bosna i Hercegovina,
dajana1.basic@gmail.com

²Public Secondary School of Electrical and Mechanical Engineering Lukavac,
elvir_ib@yahoo.com

ABSTRACT

This paper explores the experiences of children and adolescents regarding safety and violence in the virtual world, based on data collected through focus groups involving 110 participants aged 6 to 18. Participants describe their daily use of digital technologies, highlighting issues such as disregard for privacy, exposure to violent content, visiting pornographic websites, and sexting. Children often report feeling safe in virtual environments, while at the same time admitting to sharing personal information, accessing inappropriate content, and consuming violence as entertainment. The results suggest that the virtual world is increasingly becoming a space without clear boundaries, where risks are masked by interactivity and amusement. The study points to an urgent need for systemic education on digital safety and the implementation of clear guidelines for internet use among children and adolescents.

Keywords: children, adolescents, safety, screens, violence.